

O'QUVCHILAR MA'NAVITYATINI YUKSALTIRISHDA SHARQ
ALLOMALARI VA JADIDLARNING TA'SIRINI ILMIY-AMALIY O'RGANISH

Abdullajonova Dilrabo Hayrullo qizi

*Pedagogika nazariyasi va tarixi yo'nalishi, 1-kurs magistranti
Jadidchilik harakati,*

Ma'rifatparvar bobolarimiz merosini chuqur o'rganishimiz kerak. Uni qancha ko'p o'rgansak, bugun bizni tashvishga solayotgan juda ko'p savollarga to'g'ri javob topamiz.

SH. MIRZIYOYEV

Anatatsiya Ushbu maqolada o'quvchi-yoshlar ma'naviy kamolotini oshirish jarayonida Sharq mutafakkirlari hamda jadid ma'rifatchilarining boy ilmiy va ma'rifiy merosini tadqiq etishning nazariy hamda amaliy jihatlarini keng yoritiladi. Shuningdek, mazkur bebaho merosni zamonaviy ta'lim tizimiga tatbiq etish usullari, pedagogik mexanizmlari va samarali metodik yondashuvlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, ma'rifat, Sharq allomalari, jadidchilik, pedagogik meros, tarbiya, innovatsion yondashuv.

Аннотация : *В данной статье подробно рассматриваются теоретические и практические аспекты изучения богатого научного и просветительского наследия восточных мыслителей и джадидских просветителей в процессе духовного совершенствования учащихся. Кроме того, анализируются способы интеграции этого бесценного наследия в современную систему образования, педагогические механизмы и эффективные методические подходы.*

Ключевые слова: *духовность, просвещение, ученые Востока, джадидизм, педагогическое наследие, воспитание, инновационный подход*

Abstract: *This article examines the theoretical and practical aspects of studying the rich scientific and educational heritage of Eastern thinkers and Jadid reformers in the process of enhancing the moral and spiritual development of students. In addition, it analyzes the methods of integrating this invaluable heritage into the modern education system, as well as the pedagogical mechanisms and effective methodological approaches.*

Keywords: *spirituality, enlightenment, scholars of the East, Jadidism, pedagogical heritage, upbringing, innovative approach.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv davrida yoshlarning ma'naviy-ruhiy olamini yuksaltirish, ularni milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat va hurmat ruhida tarbiyalash eng muhim vazifalardan sanaladi. Mazkur jarayonda Sharq mutafakkirlari va jadid ma'rifatchilarining boy ilmiy-ma'naviy merosi muhim tayanch manba sifatida namoyon bo'ladi. Ularning asarlarida ilgari surilgan axloqiy, falsafiy va pedagogik qarashlar bugungi ta'lim tizimi uchun nafaqat nazariy asos, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi.

Sharq allomalari merosining ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyati

Sharq Uyg'onish davri mutafakkirlari — Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Alisher Navoiy singari buyuk allomalar o'z ilmiy merosida insonning ma'naviy kamoloti, axloqiy yetukligi hamda ilm-ma'rifatning yuksak qadri masalalarini markaziy o'ringa qo'yg'alar. Ularning asarlarida komil insonni tarbiyalash, jamiyat ravnaqi uchun mas'uliyatli va bilimdon shaxsni voyaga yetkazish g'oyalari chuqur asoslab berilgan.

Jumladan, Forobiy “Fozil odamlar shahri” asarida jamiyat taraqqiyoti bevosita ilmiy, yuksak axloq sohibi bo'lgan insonlarga bog'liq ekanini qayd etadi⁵². Ibn Sino esa ta'lim va tarbiya jarayonini ilmiy asosda tahlil qilib, unda o'quvchilarning yosh xususiyatlari hamda individual qobiliyatlarini inobatga olish zarurligini ta'kidlaydi⁵³. Bu qarashlar bugungi pedagogik jarayon uchun ham muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

Alisher Navoiy ijodida komil inson konsepsiyasi yetakchi g'oya sifatida namoyon bo'ladi. Mutafakkirning ta'kidlashicha, chinakam inson faqat chuqur bilim egasi bo'lish bilan cheklanmay, balki yuksak axloqiy fazilatlarga ham ega bo'lishi lozim⁵⁴. Mazkur qarashlar hozirgi davrda o'quvchi-yoshlarni shunchaki bilimdon emas, balki vatanparvar, halol, mas'uliyatni his etadigan barkamol shaxs etib tarbiyalashda muhim metodologik asos vazifasini bajaradi.

Jadidlar merosining pedagogik ahamiyati

XIX asrning so'nggi choragi va XX asr boshlarida shakllangan jadidchilik harakati Turkiston hududida ma'rifat va yangilanish g'oyalarini keng targ'ib qildi. Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat singari jadid namoyandalari yangi usuldagi

⁵² Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – T.: Yangi asr avlodi, 2016. – 224 b.

⁵³ Ibn Sino A.A. Donishnoma. – T.: Fan, 1983. – 304 b.

⁵⁴ Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011. – 256 b.

maktablarni yo'lga qo'yib, ta'lim jarayonini zamon talablari asosida isloh etishga hamda milliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga harakat qildilar.

Abdulla Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida axloqiy tarbiyaning jamiyat taraqqiyotidagi beqiyos ahamiyatini chuqur asoslab, “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot masalasidir”, deya alohida urg'u beradi ⁵⁵. Ushbu g'oya bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolgan bo'lib, tarbiyaning hal qiluvchi omil ekanini ko'rsatadi. Jadid ma'rifatchilari ta'lim jarayonida dunyoviy fanlarni joriy etish, ona tilining mavqeini mustahkamlash hamda o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish kabi ilg'or pedagogik qarashlarni ilgari surganlar.

O'quvchilar ma'naviyatini yuksaltirishda ilmiy-amaliy yondashuvlar

Sharq allomalari va jadid mutafakkirlarining boy merosidan foydalanish orqali o'quvchilar ma'naviyatini shakllantirish va yuksaltirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin:

1. **Ta'lim jarayonida.** Mutafakkirlar asarlarini chuqur o'rganish, muhokama qilish va darslarda amaliy misollar sifatida qo'llash.

2. **Sinfdan tashqari tadbirlar.** Tarixiy shaxslar hayoti va faoliyatini o'quvchilar uchun namuna sifatida taqdim etish hamda ularning ilmiy va ma'naviy merosini yetkazish.

3. **Ustoz-shogird an'analari.** Shaxsiy namunalar orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish va o'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish.

4. **Rolli o'yinlar va sahna ko'rinishlari.** Axloqiy vaziyatlarni tushunish va oqilona qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyat.

Ushbu yondashuvlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini, axloqiy qarorlar qabul qilishni va ma'naviy qadriyatlarga sodiqlikni mustahkamlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

11. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – T.: Yangi asr avlodi, 2016. – 224 b.
12. Ibn Sino A.A. Donishnoma. – T.: Fan, 1983. – 304 b.
13. Beruniy A.R. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. – T.: Fan, 1968. – 488 b.
14. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011. – 256 b.
15. Imom Buxoriy. Al-jome' as-sahih. – T.: Sharq, 1997. – 736 b.
16. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: O'qituvchi, 1992. – 160 b.

⁵⁵ Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: O'qituvchi, 1992. – 160 b.

17. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – T.: Ma’naviyat, 1999. – 320 b.
18. Fitrat A. Tanlangan asarlar. – T.: Ma’naviyat, 2000. – 384 b.
19. Munavvarqori A. Tanlangan asarlar. – T.: Sharq, 2003. – 240 b.
20. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
21. To‘xtaxo‘jayev N. va boshq. Pedagogika. – T.: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010. – 560 b.
22. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – T.: Sano-standart, 2017. – 416 b.
23. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O‘zbekiston, 2017. – 56 b.
24. O‘zbekiston Respublikasi. Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – T., 2020.
25. O‘zbekiston Respublikasi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – T., 1997.

